

УДК 338.46

Валентина Гавриленко

Valentyna Gavrylenko

**УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ****MANAGEMENT BY ACCOUNTS RECEIVABLE AND ACCOUNTS PAYABLE
OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES OF A REGION**

У статті розглянуто основні напрямки підвищення ефективності діяльності підприємств житлово-комунального господарства регіону шляхом управління дебіторською та кредиторською заборгованістю

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, ресурси, регіон.

В статье рассмотрены основные направления повышения эффективности деятельности предприятий жилищно-коммунального хозяйства региона путем управления дебиторской и кредиторской задолженностью

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, ресурсы, регион.

In the article the main directions of improving the efficiency of enterprises of regional housing and communal services through managing by accounts receivable and accounts payable are considered.

Keywords: housing and communal services, accounts receivable, accounts payable, resources, region.

Постановка проблеми. Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) є найбільш технічно відсталою галуззю економіки з багатьма проблемами, які останнім часом особливо загострилися. Враховуючи важливість нормального функціонування ЖКГ, його вплив на соціальну сферу України, галузь потребує кардинального реформування, що має передбачати, насамперед, формування її нової структурної побудови, яка б поєднувала найкращі надбання зарубіжних моделей управління житлово-комунальною сферою.

Фінансово-господарська діяльність підприємств ЖКГ багато в чому залежить від зовнішніх факторів, які поки що не сприяють позитивному вирішенню найболючіших проблем. Тому не можна розглядати реформу ЖКГ лише на рівні держави. Вона має бути законодавчо, організаційно та економічно забезпечена на чотирьох рівнях: на рівні державних органів виконавчої влади; місцевих адміністрацій та органів місцевого самоврядування; житлово-комунальних підприємств різних форм власності; споживачів послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки проблема функціонування ЖКГ та його ролі в соціально-економічному розвитку регіону висвітлювалася в багатьох публікаціях вітчизняних дослідників. У цьому плані заслуговують на увагу наукові праці П. Беленького, Є. Бойка, Б. Буркинського, А. Бутенко, В. Гейця, С. Давимуки, М. Долішнього, В. Єлейка, С. Злупка, М. Козоріза, В. Кравченко, О. Кузьміна, Т. Качали, В. Кучеренко, І. Лукінова, М. Майського, А. Мельника, В. Мікловди, І. Михасюка, А. Мороза, Г. Онищука, О. Пасхавера, М. Пітюлича, Я. Побурка, А. Покритана, О. Фурдичка, М. Чумаченка, А. Чухно, С. Юрія, С. Яковлева, В. Яцкова та інших. Проте проблема реформування підприємств житлово-комунального господарства потребує поглибленого дослідження та значної уваги як з боку держави, так і науковців.

Метою статті є розробка теоретичних і практичних рекомендацій щодо вирішення проблем управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємствах ЖКГ регіону і пошук оптимальних шляхів розвитку та підвищення ефективності їх діяльності в умовах інституціональної трансформації економіки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Стан справ на більшості підприємств ЖКГ залишається дуже складним. Значна частина з них перебуває у стані виживання, а інші значно завищують тарифи, які не відповідають якості наданих послуг, і тим самим сприяють виникненню дебіторської та кредиторської заборгованості.

За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, загальна сума дебіторської заборгованості підприємств галузі збільшилась за 2013 р. на 415,0 млн. грн. (або на 3,1 %) і станом на кінець 2013 р. становить 13,6 млрд. грн. Найбільший обсяг дебіторської заборгованості спостерігається у Харківській (2033,4 млн. грн.), Донецькій (1856,4 млн. грн.), Дніпропетровській (1173,3 млн. грн.), Луганській (1054,5 млн. грн.) областях та м. Київ (2857,0 млн. грн.), найменший – у Чернівецькій (56,5 млн. грн.) і Тернопільській (76,4 млн. грн.) областях. Характеристику дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств ЖКГ наведено в табл. 1 [1].

За видами споживачів дебіторська заборгованість розподіляється таким чином:

- населення – 9292,4 млн. грн. (або 68 % від загальної заборгованості, що на 5 %, або на 410,9 млн. грн. більше, ніж на початку року);
- пільги та субсидії – 567,2 млн. грн. (або 4 % від загальної заборгованості, що на 10 %, або на 50,2 млн. грн. більше, ніж на початку року);
- державні бюджетні установи – 141,3 млн. грн. (або 1 % від загальної заборгованості, що на 43 %, або на 107,7 млн. грн. менше, ніж на початку року);
- місцеві бюджетні установи – 1278,3 млн. грн. (або 9 % від загальної заборгованості, що на 50 %, або на 427,7 млн. грн. більше, ніж на початку року);
- інші споживачі – 2343,9 млн. грн. (або 17 % від загальної заборгованості, що на 14 %, або на 365,9 млн. грн. менше ніж на початку року) [1].

Серед регіонів найвищий рівень оплати за житлово-комунальні послуги спостерігався в Івано-Франківській, Вінницькій та Львівській областях (102,4–102,0 %), найнижчий – у Луганській, Донецькій, Дніпропетровській областях та АР Крим (95,8–97,3 %). Сума кредиторської заборгованості збільшилась за 2013 р. на 42,3 %, або на 7,2 млрд. грн. і станом на кінець 2013 р. становить 24,2 млрд. грн. Заборгованість за енергоносії у загальній сумі кредиторської заборгованості становить 16,7 млрд. грн. (або 69 %), у тому числі за газ – 14,3 млрд. грн., за електроенергію – 2,4 млрд. грн.

Найбільший обсяг кредиторської заборгованості у Харківській (3763,0 млн. грн.), Донецькій (3021,3 млн. грн.), Луганській (2272,6 млн. грн.), Дніпропетровській (1604,4 млн. грн.) областях та м. Київ (5041,5 млн. грн.), найменший – у Закарпатській (90,8 млн. грн.) Житомирській (111,1 млн. грн.), Херсонській (125,8 млн. грн.) та Чернівецькій (126,3 млн. грн.) областях.

Що стосується Черкаської області, то слід відзначити, що підприємства галузі також збиткові. За даними галузевої статистичної звітності, з початку 2013 р. підприємства житлово-комунального господарства Черкаської області отримали збитки у сумі 93,0 млн. грн. (по Україні – 4543,4 млн. грн.).

Із даних, наведених у табл. 1, видно, що дебіторська заборгованість Черкаської області на 01.01.2014 р. становила 160,4 млн. грн. Порівняно з минулим роком вона зменшилася на 15,2 млн. грн. Найбільшу частину її становить заборгованість населення (більше половини), місцеві бюджетні установи, інші споживачі.

Що стосується кредиторської заборгованості, то в Черкаській області на 01.01.2014 р. вона становила 174,4 млн. грн. Порівняно з минулим роком вона зросла на 30,5 млн. грн. Найбільш вагому частину її становить заборгованість за товари, роботи, послуги, природний газ.

Структуру дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств житлово-комунального господарства Черкаської області зображено на рис. 1 і 2 [1].

Одним із шляхів економії споживання ресурсів і відповідно зменшення дебіторської заборгованості є застосування засобів обліку. Департаментом стратегії реформування та розвитку житлово-комунального господарства Мінрегіону України ведеться моніторинг стану оснащення багатоквартирних будинків сучасними побудинковими засобами обліку. У 2013 р. фактичний рівень оснащення будинків засобами обліку збільшився на 9 % порівняно з минулим роком і становив:

- холодної води – 52 374 будинків, або 30,5 % (від потреби);
- гарячої води – 7999 будинків, або 19,9 % (від потреби);
- теплової енергії – 37 576 будинків, або 35,1% (від потреби).

Потрібно врахувати те, що за 2013 р., за інформацією, отриманою від регіонів, збільшилась кількість будинків, які доцільно (необхідно) обладнати засобами обліку, на 6621 од., або 3 %. У 2013 р. облаштовано 11 863 будинки засобами обліку (холодної, гарячої води, теплової енергії), таким чином, порівняно з 2012 р. рівень оснащення збільшився не на 9 %, а на 11,6 %.

Таблиця 1

Дебіторська та кредиторська заборгованість підприємств ЖКГ України за 2012 – 2013 рр. (млн. грн.)

Назва області	Дебіторська заборгованість всього по ЖКГ				Кредиторська заборгованість всього по ЖКГ			
	на 01.01.2014	на 01.01.2013	приріст/зниження		на 01.01.2014	на 01.01.2013	приріст/зниження	
			млн. грн.	%			млн. грн.	%
м. Київ	2857	2305,1	551,9	23,9	5041,5	3087,4	1954,1	63,3
Харківська	2033,4	1750,7	282,7	16,1	3021,3	1738,8	1282,5	73,8
Кримська АР	626,3	489,6	136,8	27,9	3763,0	2546,7	1216,3	47,8
Київська	194,3	64,8	129,5	200,0	1519,1	823,8	695,3	84,4
Запорізька	725,2	675,5	49,7	7,4	820,3	551,5	268,8	48,7
м. Севастополь	103,3	80,5	22,8	28,3	319,8	99,3	220,5	222,1
Івано-Франківська	182	163,5	18,5	11,3	471,6	284,5	187,1	65,8
Житомирська	165,2	146,9	18,3	12,5	2272,6	2094,9	177,6	8,5
Чернігівська	142,8	128,2	14,7	11,5	382,4	207,5	174,9	84,3
Полтавська	231,1	218,7	12,5	5,7	446,3	276,6	169,7	61,3
Тернопільська	76,4	70,4	6,0	8,5	339,3	177,5	161,7	91,1
Миколаївська	136	130,8	5,2	4,0	473,7	314,9	158,8	50,4
Вінницька	120,3	115,2	5,1	4,4	396,7	257,3	139,4	54,2
Сумська	199,7	195,9	3,8	1,9	317,5	184,1	133,4	72,4
Кіровоградська	153	156,2	-3,2	-2,1	659,0	526,1	132,9	25,3
Рівненська	148,1	151,5	-3,4	-2,3	262,6	130,6	132,0	101,1
Волинська	114,5	119,6	-5,1	-4,2	274,5	166,8	107,7	64,5
Хмельницька	95,4	101	-5,6	-5,6	332,5	237,9	94,6	39,8
Херсонська	129,8	139,1	-9,3	-6,7	250,1	187,7	62,4	33,3
Чернівецька	56,5	67,1	-10,5	-15,7	160,3	104,0	56,3	54,2
Черкаська	160,4	175,7	-15,2	-8,7	174,4	143,8	30,5	21,2
Закарпатська	107,6	123,2	-15,6	-12,6	125,8	110,2	15,6	14,2
Львівська	491,2	511,3	-20,1	-3,9	126,3	122,5	3,8	3,1
Луганська	1054,5	1104,6	-50,0	-4,5	464,0	466,7	-2,7	-0,6
Дніпропетровська	1173,3	1249,2	-75,9	-6,1	90,8	120,4	-29,6	-24,6
Одеська	289,2	366,7	-77,5	-21,1	1604,4	1635,6	-31,2	-1,9%
Донецька	1856,4	2407,4	-551,0	-22,9	111,1	421,9	-310,8	-73,7
Усього по Україні	13623,1	13208	415,0	3,1	24220,9	17019,0	7201,9	42,3

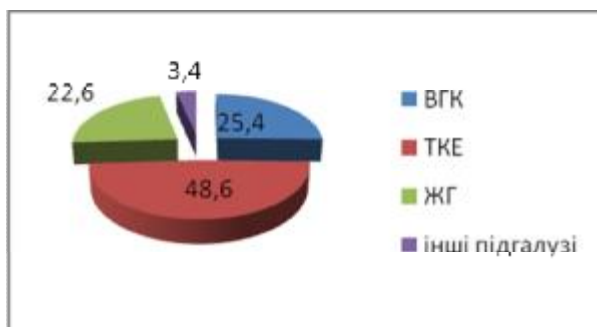

Рис. 1. Дебіторська заборгованість за послуги

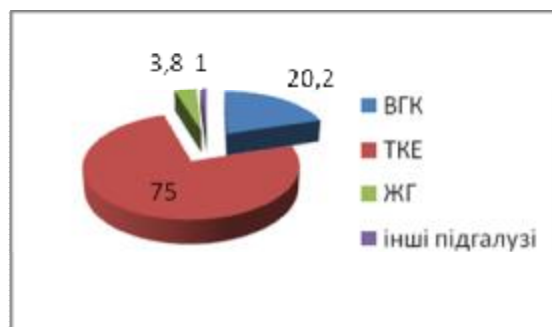

Рис. 2. Кредиторська заборгованість

За даними галузевої звітності за 2013 р., підприємства галузі отримали збитки у сумі 5023,0 млн. грн. Найбільші збитки отримали підприємства комунальної теплоенергетики – 3595,6 млн. грн. та водопровідно-каналізаційного господарства – 1141,7 млн. грн. У розрізі регіонів найбільші збитки отримали підприємства Донецької (990,7 млн. грн.), Дніпропетровської (573,3 млн. грн.), Харківської (506,3 млн. грн.) Луганської (373,3 млн. грн.) областей, найменші – Закарпатської (5,8 млн. грн.), Сумської (18,2 млн. грн.) та Чернівецької (34,8 млн. грн.) областей.

Як показало дослідження, причиною виникнення дебіторської і кредиторської заборгованості галузі ЖКГ є низка факторів. Перш за все, це існуюча на сьогодні в Україні значна заборгованість з виплатою заробітної плати й інших грошових виплат населенню. В такому стані люди фізично не в змозі оплачувати непомірні ціни на енергоносії та житлово-комунальні послуги. Але, незважаючи на це, тарифи на житлово-комунальні послуги повинні бути економічно обґрунтованими, тому що як досить низькі, так і досить високі ціни і тарифи на послуги призводять до дестабілізації галузі ЖКГ. У першому випадку спостерігається старіння основних фондів та неможливість технологічного оновлення галузі, що сприяє зростанню втрат енергоносіїв, води та інших ресурсів і, відповідно, створює умови підвищення собівартості робіт і послуг підприємств ЖКГ. В зв'язку з цим для вирішення проблем галузі виникає необхідність додаткового залучення фінансових та матеріальних ресурсів.

Водночас, збитковість підприємств ЖКГ, відсутність джерел фінансування витрат на оновлення його матеріально-технічної бази не дає можливості залучати в галузь інвестиції, впроваджувати сучасні технології виробництва та економії ресурсів, а також отримувати кредити.

У випадку застосування економічно необґрунтованих високих цін і тарифів на товари, роботи і послуги суб'єктів природних монополій спостерігається економічно невикористане навантаження непродуктивних витрат відповідних суб'єктів на споживачів.

Крім цього, в Україні діє система пільг і субсидій, яка є стримуючим фактором розвитку ЖКГ. Пільгами в Україні з оплати житлово-комунальних послуг користується близько 7,2 млн. громадян. Такий тягар пільг фактично призводить, до того, що держава, з одного боку, не виділяє достатньої кількості коштів на фінансування реформ у ЖКГ, а з другого, – відшкодовує вартість необґрунтованих тарифів малозабезпеченим громадянам. Але ці кошти не використовуються підприємствами ЖКГ на його розвиток, а, як правило, забираються монополіями в сфері газо- і водопостачання, теплоенергетики на потреби, які фактично не пов'язані з діяльністю галузі. Доказом цього є методика розрахунку тарифу, яка не є доступною ні для користувачів, ні для контролюючих органів, оскільки їм надаються вже готові цифри на оплату послуг, що включаються в тариф, а не принцип їх розрахунку.

Також слід зазначити, що при розрахунку тарифу до нього включається і заборгованість недобросовісних платників, а також безнадійна заборгованість. Тим самим підприємства ЖКГ, з одного боку, отримують кошти від держави у вигляді фінансування пільг і субсидій, а з другого, – ці ж кошти включають у склад тарифів, які оплачують громадяни. Отже, можна зробити висновки, що весь тягар оплати житлово-комунальних послуг лягає на плечі добросовісних платників.

На нашу думку, шляхом до зменшення дебіторської заборгованості підприємств ЖКГ є обов'язковий побудинковий облік доходів і витрат, виконаних робіт та наданих послуг з доведенням їх до мешканців будинків. Також важливим є введення моніторингу якості виконаних робіт та наданих послуг за замовленням мешканців будинків. Це дасть можливість значно підвищити їх якість, забезпечити визначення їх достовірної вартості, а також підтвердить факт їх реального виконання.

Також необхідно шляхом розробки законодавчої бази та внесення змін до діючої упорядкувати систему пільг і субсидій громадян на утримання житла, вдосконалити особливості права власності на житло, врегулювати основні організаційні питання щодо створення та діяльності ОСББ, вдосконалити й уточнити юридичний, правовий, майновий та інший статус керівництва місцевих органів влади

щодо взаємовідносин з власниками житла, розширити та уточнити функції державного, муніципального та громадського контролю у сфері ЖКГ.

З метою стимулювання населення до економного споживання комунальних послуг і ефективного використання бюджетних коштів доцільною була б розробка мінімальних (соціальних) норм споживання, на які встановлюватимуться мінімальні тарифи та призначатимуться пільги і житлові субсидії. Тобто, важливим є запровадження шкали розрахунку тарифів на оплату послуг електропостачання, водопостачання та газопостачання.

Позитивним є також безкоштовне встановлення підприємствами ЖКГ лічильників води, газу мешканцям будинків – як багатопверхівок, так і приватного сектора, що дасть можливість більш достовірного обліку використання ресурсів, а також забезпечить їх економію використання.

Важливим є також створення приватних підприємств, які будуть конкурентоспроможні надавати специфічні послуги та виконувати роботи по обслуговуванню мереж газопостачання і теплопостачання, що дасть можливість зменшити ціни підприємств-монополістів та підвищити їх якість.

Крім того, відсутність законодавчих норм щодо обов'язкового відшкодування підприємствам різниці у тарифах та методики її визначення призводить до неврахування цих сум у місцевих бюджетах.

Отже, впровадження запропонованих заходів дасть змогу значно поліпшити управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємств ЖКГ та підвищити їх ефективність діяльності.

Список використаної літератури

1. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України / Паспорт житлово-комунального господарства України та областей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: minregion.gov.ua/pasport-zhitlovo-komunal
2. Логвіненко В. І. Державне управління функціонуванням і розвитком ЖКГ в Україні: [монографія] / В. І. Логвіненко, В. В. Дорофійенко. – Донецьк : СПД Купріянов В. С., 2009. – 488 с.
3. Поважний О. С. Наукові засади реформування і розвитку житлово-комунального господарства: [монографія] / О. С. Поважний, О. П. Попов, І. В. Запатріна та ін. ; МОНУ, Дон. держ. ун-т управління. – Черкаси : Брама-Україна, ЧДТУ, 2011. – 436 с.

References

1. The Ministry of regional development, construction and housing and communal services of Ukraine. Passport of housing and communal services of Ukraine and its regions [Internet]. Available from: minregion.gov.ua/pasport-zhitlovo-komunal
2. Logvinenko, V. I. and Dorofiyenko, V. V. (2009) Public administration by operation and development of housing and communal services in Ukraine. Donetsk: SAP Kupriyanov V. S., 488 p.
3. Povajnyi, O. S., Popov, O. P., Zapatrina, I. V. et al. (2011) Scientific bases for the reformation and development of housing and communal services. MONU, Don. derzh. un-t upravlinnya. Cherkasy: Brama-Ukrayina, ChDTU, 436 p.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2014.

Відомості про автора

В. О. Гавриленко, кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту, Черкаський державний технологічний університет.